

Совет спорттун тергичинери

ССРЭ-НИН БОЛГАШ ДЕЛЕГЕЙНИН ЭН ЭКИ СПОРТЧУЗУ

ССРЭ-нин Спортчу журналистер федерациясынын таратканы чагчы болган аяктайын түнелинче 1983 чылдың эң эки дээн он спортчузу тараптанган. Ол даанын бедин халыктын талазы-биле делегей чемпион болган рекордсмени Тамара Бикова баштаан. Чамдык чурттарын информация талазы-биле агентстволарынын киришкен референдумга ону база делегейниң эң эки спортчузу редакцияны эрттирген. ПМА-нын корреспондент Александр Сребинский сезонун лауреадан интервью алган.

— Тамара, силерге үш удаа байыр чедирин болурдур: төрттүнген хуңуңерин чоокта чаа байырлап эрттирген болгай силер ала?

— Ийе, декабрь 21-де чөөрбө бештедим — улгадыла келген-дир мен ийин. Мээң чаңгыс чер чурттум, база-ла Ростов чурттуг Людмила Кондратьева (Олимпиада-80-нч чемпион), спорт «егиниң» талазы-биле өчүктүм, «бедикчилер» — Юрий Шевченко, Владимир Грановский, оон-даа өскө улус чыгыпкан бис. Улуска көөлүбейн бугу — пирожнослер чил турдус.

— Пирожное чирде чаштыган херэе чү?

— Ол үчүр боор, ам бени дензим 59 килограмм болгай — үш килограмм артык. Чигиринг чеме аажок ынак кижимен, а далган-дан кылган чеден ойталаар апардым. Спорттун мезеэ чедирин турар бир «хоразы» ол ыйнаан.

— Эрткен сезон силерге дыка таарымчалык болган: Будапештте болуп эрткен

Европанын бирги чери дээш кышкы маргылдаа болган Хельсинкиге болуп эрткен чайгы делегей чемпиондыгыга тиктелгендерден аңгыда, делегей рекорду үш катап бедиктен болгай силер. Ол чедикшиинер бүрүзү-ле силерге унелиг болгай. Ынчалза-даа оларым кайы бирээни өскелеринден ылгаар, оңагай кылдыр көр боор силер аа?

— Ынчанмайа кичаар! Ынчалза-даа рекорд-биле азы алдын медаль-биле ол хообашпаан. Будапештте ийи метр бедикте аякым ынакшан кылдыр аас-кеженин бедик халыкына эрттиргеним он чылдар дүгүзүндө ап көрбөз мен. Ынчан шынап-ла чоргааралым хайыккан. Дараазында бедикте — рекордчу бедикте чик аажып эрткен болгай мен.

— Эрткен чылдын силерге чүзүңүз болганга?

— Хей-хей ужуражылгалар, сонугрангыч болгалар. Чижээлээр, Москвадан Лихачев аттыг автозаводун ажалчынары чоокта

чаа мени байырлап кежээниче чалаан болгай! Ажык-херектерим аайы-биле Москвага ынак келген кижимен! Улут, делгем өрөөлгө эстрадада чааскаан мен, а ында чыгыпкан аныктар-даа, назы дотуй бергенер-даа спорт дутайын, спортсменер дутайын аажок-ла сонуграар болдулар. Айтырдылар үзүлгө харылап четтиргип турдум.

— А даштыкта чоруп турганыңар дутай?

— Бо чылын дыка хей чурттарга чоругадым. Оларым эң солуну — спортчу маргылдаар болбайн турда чоран чурттарым. Француз компартиянын чалаан дутайаар чоокта чаа Парижге чордум. Моон мурнунда чүтгө номдан номчаан чүдүлдерим ам караам-биле көрдүм. Мени те-левидениеге чүве чугаалаар-биле чалаан, бирги кал-биле он дөрт миллион кижиге көрүп турар даштык-лар. Анаа дыка чоргаарла-ган мен. Чүтгө дээр, ол солун дээш бурундапкан көрүп, бедиктен чонун ара-зында үнген кижиге болгай мен: авам — пенсционер, по-варлап чораян, ачам тудуг-чу кижиге, окур мастери. Ам мени, ажалчың бөдүүн уругуну, Франциянын барык чартык кезин көрүп, дыңшап турар.

— Мээң дыңшааным-биле алырга, силер ол он беш ми-нутта болган даштыкка чүтгө чугаалап турган эвес...

— Ийе, өрү шурап-даа турдум, шуут дилээш туруп-каннар болгай. Студиянын иштинге-ле бедик халык-рынга херекселди тургус-кан, оңгарын безин белет-неп каан. Спортчу хевимни бедик алгаш, аңаа көргүзүп болуп бугу хевирлерин кы-лып күөсеттим.

— Телевидение дыка чок кхире-дир силер аа. Халык укур рекламда эвес-ле болгай — силер ону херек-сесес-даа болгай силер ала?

— Чажырбас мен, шынал-ла спортчу телетайып-ла-кыч болукаарым аажок ийин. Чүтгө күөз эвес, а аңаа белеткен-даа турар мен. Ростов университетинин журналистика факультетинин ийиги курузунда өө-ренип тур мен.

— Спортче эгилп келки-дир. Университетке өө-ренип, спорт — хууда амы-дыралга үе чөгөңгү артар чүве эвес бе?

— Ындыг боол болуп, ыналза-даа спортка ынак, чогуту сорулдарым аңаа салып чоруп болганым, боомун чамдык кустуге а-ларден кылмадым чоруп кижимен. Олимпиадада чедир үе ам-даа бар болгай, а ол мээң сагышымдан хуңуңер-ме ыраас. Ажык-биле эми эрттир чүдүртүңен деп бол-гай-дир силер бе? Чалаас. Бедик халыкынын спорт дээр, сагыш-сеткиле чам-дык дыка берге байладым арттырдым болуп чүве болгай. А хей-хей спортчуларым

чамдыкта кошпак түнел көргүзө бээриниң чыдага-ны оларын четпес белеткен-генде эвес, а үстүндө ада-нымыс чылдагадан хамаар-жы бээр чүве ийин.

— Силерге ындыг чүве таарымшаа болгай. Трибу-надан силерни көргө, нер-виленис, тонтуу аажок кылдыр көстүр болгай силер.

— Ой, аажок девидээр кижиге болгай мен. Ачамым аазы — грек кижиге чүве. Улут маргылдаа бүрүзү мени дыка түредир. Ынчалза-даа ону кымга-даа билир-бесин кызыдар мен.

— Чаа сезонда спортчу планнарыңар кандайга? Кол-ла чүзү — Олимпиа-оннары-биле холбашкан дидир. Тилээрин күзүр-ле болгай силер. А рекордун салым-чаланы чүзү болуп ир-гү? Ол ам 2,04 метрге дең болгай.

— Чайгы түнелдер дута-йында ам дорезинде бола-бай-даа тур мен. Херектиң ужуру чүдө дээр, тренер-им Евгений Загорудов-би-ге кады кыры дугаагыл-дындерге болуп стартарга дыка белеткен турар бис. Ынчалга АКШ-тын залда-рында февральда болуп бирги чер дээш аажык маргылдаа-чыга аян. Олимпиада ме-дальдар дээш кымнар тур-жуп болурун, оларым ынаар чалаан.

(ПМА).

КОЛЛЕКТИВТЕРНИН КИРЖИЛГЕЗИ ДЭЭШ

Ажы суурга спортчу аал-дашынмын кылып, ол тала-зы-биле дуржулга солуккан-нар. Монгуш-тайгажылар ба-ла оларга чедип, спортчу эш хуу ужуражышынга чораш, чонун ажал-агайы, амыдыралы-биле танымкан бис.

Районда кышкы спарта-киада уламчылап турар. Ми-чилиг хожыге ВЛКСМ рай-комунун шилчирин кубогу дээш маргылааны чоокта чаа эрттирген. Аңаа район-нун херекчилер нитиле-динин, ортумак школалар-нын, ССРЭ-нин 60 чылы Министрлер Чөвүлелиниң доктаалын база СЭКП обко-мунун V пленумунун ший-тирлерин амыдыралга бо-таалдыр талазы-биле бис-тин Монгуш-тайга районун комсомол организациязы, спорт комитети аныктар болгай школалар, ажал-чы чон ортузунга күш-ку-лтураны болгай спортчу про-пагандалар, оң массалыг чорун чедип алып сорул-га-биле чамдык тодаргай ажал-дарын кылып келген. Рай-онун ажал-агайлары, бугурулгө болгай албан черлеринин коллективтери, ортумак школаларын өө-рениччилер ИТО комплекзиниң нормативтерин дугаа-рынга сөөлгү үеде идепкей-лиг кииришкен. Эрткен чыл-да спорттун анык-аңгы хевир-леринге район черелгит 40 чыл маргылдаага эвээш эвес спортчулар кырып, аңаа мергежилни доктаамал бедик келгенер. Оң түн-нелинде районун дээр спортчулар республика чер-гелгит маргылдаага каш удаа кииришкен.

Бистин районун төлөө-лери анык-аңгы Моол Арат Республиканын спортчулары-биле найбаралды эш хуу ужуражышынын эрттир-тирилген. Эрткен чылда МАР-нын Баян-Улгий ай-мактын Бадрал сумунун бөлүк спортчулары Мугур-баскетболга

ВЛКСМ райкомунун шаңа-лы дээш спортчу маргылдаа-ларга районун аныктар бол-гай школалар, бугу-рулгө, амыдырал хандыры-га черлеринин коллектив-тери идепкейлиг киириш-кен.

Коллективинде ажалда-чылаан, ажалчынарын, калышкын бикчилер, оң түнелде күш-ажы-лык бугурулгун бедик, кийилерин ажалдаар ший-нин улам экиндер дээш сагыш салып турар удуру-чудар бар. Херекчилер нитилелинин даргазы В. Салчак, КМК начальниги Д. Хомушук, «Мөгөн-Бүрен» совхозтун директору Ш. На-мыш, иштики херектер киди-зиниң начальниги Ю. Мон-гуш олар ол талазы-биле үлгелерин көргүзүп келген-ер. Ындыг-даа болза, ССРЭ-нин 60 чылы аттыг совхозтун директору Д. Дю-каар, тууг-сөөлгө уасто-гунун начальниги К. Дон-гай, Сельхозтехника сал-бы-рын өргөкчиси М. Ур-дун олар бугурулгедө кий-лерин ажалыг дашталы-галын организастарынче кич-өөңей салбай, чүтгө ажал-агайлыг айтырмалар шийтирлээр-биле кызы-гаарлатпанын турарлар.

Бо хуңерде районда ийи стадион, бөдүүн хевирин 8 спорт шилчүлгөтери бар. Мугур-Ажык ортумак школа-зынн бааза-зында спорт залы бар-даа болза, оң шөлү бичин, кышкы үеде, хей нуру-зунда-ла кичээлдер эрти-веринге ажалыгтынып, рай-он чергелгит маргылдаар эрттирер бергедешкилерге таарымша турар. Ынчан районун анык, хоо-чун-даа спортчулары Кызыл-Хай, Мугур-Ажык суурларга делгем спорт залдарын ту-дар.

О. ОЧУР-ООЛ.
ВЛКСМ Монгуш-тайга райкомунун ийги секретары.

Невада хоорайны дайзын-ның бүүзүлгөсүнүн бугурун хостаанын 40 чыл

оюнуң бүүдүзүнде Ленин-градтын бөлүк чурукчулары

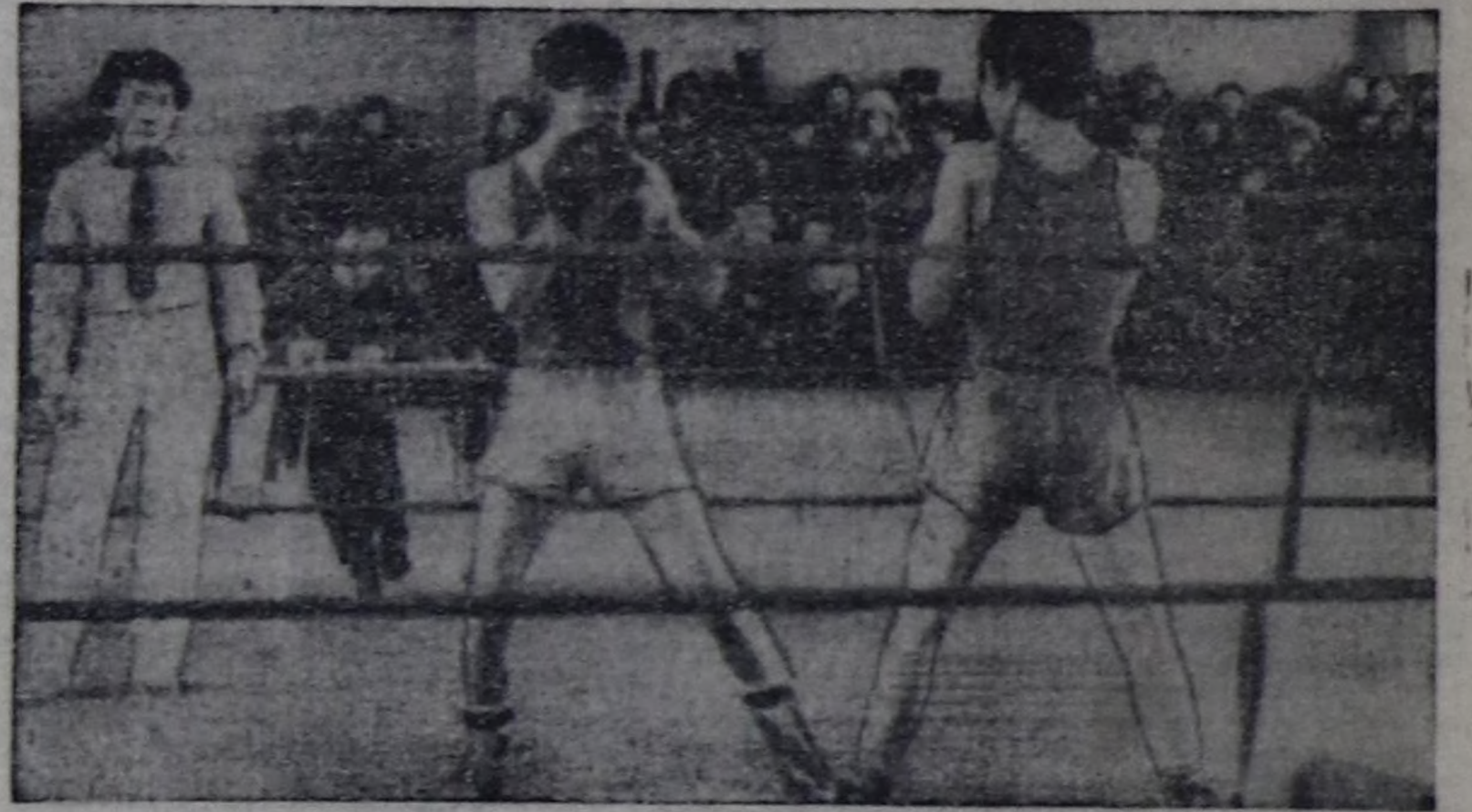
«Бүүзүлгөсүнүн чаа шап-каны» деп аттыг удуңу чү-

рукту туруп доосканнар. Ону бүүзүлгөсүнүн чаа шап-канын чегелер черлерин чө-

гунга турар тураскаалыг комплексе тургузар. 40 метр узун болган 8 метр бедик ол чурукта револю-циянын хоорайы дээш тул-чушкунун шийтиркан хуңерин көргүсүн.

ЧУРУКТА: Ленинградтын хостаары дээш тулчушкун-нарын хоочунары «Бүүзүлгөсүнүн чаа шап-каны» деп диораманын автор-лары-биле беседалажып тур-лар. Солгай таладан оң тала-ге: курлаавырда подво-ловниктер И. Сень биле В. Дуда, чурукчулар К. Мо-ленинов биле Б. Котик, курлаавырда старшина А. Дроздов, курлаавырда уаут лейтенант И. Алексин биле курлаавырда полковник А. Баранов олар.

С. СМОЛЬСКИЙНИН фотогу. СЭТА-нын фотохроника-зы.

ТИИЛЕКЧИЛЕР ИЛЕРЭЭН

Бокска «Спартак» спорт нитилелиниң Кызыл хоорай чөвүлелиниң аныктар болгай улут, улус аразында команда база хууда бирги чери дээш аажык маргылдаа «Херес» спорт залында ийи хуу түрү-чүлүш, доозулган.

Тес-Хем районун республи-ка черелгит маргылдаага моон мурнуна каш удаа тик-дектелер, Улуг-Хемде Ан-Тал суурун, автоукур техни-кумуун, Красноярский по-литехниктин институтунун Кызылда филиалынын, «Спар-так» хоорай чөвүлелиниң болгай спортчу бедик мерге-жиле школанын 70 хире спортчулары шаңнаалыг чер-лер дээш турушканнар.

ССРЭ-нин спорт мастери-ге кандидат, тренер Борис Дон-гайтын белектээни, спортчу бедик мергежиле школанын боксерлары-аныктар аразы-га баштайгы ужуражылгалар-дан эгелер арыг тикелелерин чедип ап турганнар.

46 килограмм чедир деңгее-ниги разрядын Вадим Хо-вакы түнел ужуражылгаларда Ак-Талайың түнел Чүдүм Оларын тикелер. Артан дедикелерге Виталий Бирис, Шолбан Кулар, Болат Оюн (спортчу бедик мергежиле школалар), Оран Биче-оол, Монгуш-оол Мандыр (Ак-Тал), Шагаачы Омак (Тес-Хем) болган Борис Пальчу-ров (автоукур техникум) олар тийлекчи болганнар.

Манда команда талазы-биле спорттун бедик мергежиле школанын спортчулары бирги шаңнады чалаан а-ган. Улут улус аразында мар-гылааның түнел ужура-жылгалар чидик демиселе эрткен. Владимир Херте, Анатолий Дангай-оол, Генна-дий Никсид («Спартак»), Бо-рис Оюн, Хасан Балчиг, Ва-чеслав Намажан (Тес-Хем) олар тус-тус дедикелерге тик-елер болганнар. Манда ко-манда азын-биле «Спартак» нитилелиниң спортчулары тикелелер.

В. КАРА-САЛ.
ЧУРУКТА: маргылдаа үе-яныда. Авторунун фотогу.

БИЧИЛЕРНИН ЧУГААЗЫ

Дөрт харлыг Жена этини-тапын-биле майнап келген ыт көрүп кааш: — Хөөкүй ытты! Корт-кашымдан дыман кыйып-надып тур — дээң.

— Кызыл бөртүгү урут, Бөрүс чугалап-тыр: «Мени чүве, сөзү мен херектиң апар мен».

— Уш хар чартык Вова чугалаадыр: — Эх, мени садикке уругуңу хемчег алып ийин! — Чүзү дээң? — Кичээлдер үезинде маңап чоруп турган, уругуларга шуптузунга: «Шимээ чок олурунар!» — деп чугалаар кыж-дыр мен.

— Леня беш харлыг. — Орундан канчап кээп дүшүң? — Мен дүңе уду-ла, уду-ла чыткан мен, а оң соонда орунчте кө-рүмге, мында мен чок бол-дум!...

— Мансим ийи хар чар-тык намыз. — Дачидан чедип келген. — Максим, мында кы-мыскалар кандыг чурт-тал тур? — Олар ажалдап тур-лар.

— Наташа дөрт харлыг. Көдээде кырган-авазы-ның балчыгына турган. — Наташа, херим ий-тинче дагалар кийибер тур.

— Ол чада кырынга олу-руп алган: — Мен оларже карак-тарымны коргучу кон-чут кылдыр көр мен, а олар корга бээрлер.

— Виталий үш харлыг. — Сөөң тавангайың кайда? — Ботинка иштинде.

ЭКИИ

Таня чада кырынга олу-руп алган, дош шыпкан ала-ч хуңуң оожум чавызап бадарын хайгааран көргөн. Херектер школа башкызы чоруп ортай, оң мурнунда танывазы бир-ле ыт маңап чораян.

Чүзү ындыг ыт боор? Таня ындыг ыттар көрбөз. Дурт-сыны хензиг, даванары чол-дак, кулактары, халбагар, узун, кудуруу хензиг док-пак. Шупту боу аа, а оор-газында кара терлер бар, бир караа, чамашкы шыпак, кара.

«Чоруп чор, чоруп чор» дээрде-да Танже хеме ба-зып ортай: чада кырынга келген, «Экии» дээниг хол-лун сунган.

Башкы чедип келгем, кат-тырган. — Экиин тил алганың ол бе, кулутур! Танюша, сөөң даайыңдан экиндим. Испан уксааның ыды шыккажыл. Аванга база чагаа чоруткан бо-дур.

Авазы чада кырынга үнүп келгем, башкы-биле менидешкен номчуп бер-ген.

«Эргим утбай, сенче ыт чорудуң тур мен, хордава. Хоорайга ону тудары бер-гедир, алдыгы кафта чурттал турар мен, бодум хуңедир

заводка ажалдап турар бол-гай дашкаар үндүрүп кижиге чок-тур. А ыт дыка эки, угааның-даа, каржы-даа эвес, уксааң-даа эки. Сөөң Танечкага эш-коң-даа боор. Кандыг-бир чүвөлөр дажы-лардыга өөредип каан. Чаян чеде бергем, оңкыле кады айнаар мен. Аңчы бол-лускап тур мен. Ынчанга айнаар ытты тил алганым ол, а чайын бо соодуп алып мен. Аң-мения шуптузун сө-нөз бээр мен, сээни боор» — деп, Пети бижээң.

— Бооңун кайы ужуңдан тудуп алырын билбес кире-зинде, аң-мем кижиге азалал турар кончунда-ла ылай — дээш, ааа хуңмүзүрүпкен.

Суурун уругулары маңа-жып келгем, каткы-иткизин топ.

— Ларка! Ларка! Чамаш-кымыг Чамашкы! — деп алгы-жып турганнар. А кожалары кочуурап Колька биле Толька дораян-ла шүдүк чогады шапкан-нар.

Ташкада кудуруу чок Лартагар-ла ыт бар-дыр. Кулактары хуңгер де-г, Караа чиктиг, чамашкы де-г.

Таня ыды дээш хомудак-сай берген.

ЭРЕСПЕЙ

Кыммың-даа ады ээинге аңаа-ла согур дүш болуп, та-варышканы-биле адаттына бербес болдур ийин. Бо сем-дер чирбештиг боптур ак оолдун ады Эрес, а ада-нези олдун чакыткан, болган чок-ла Эреспей дидирлер. Бо атты оол оран-шоога бо-лурга, оң ада-нези аңаа шыпкан. Бир-ле уйгу хавы, чалгаа оолдун аңаап Эрес, Эреспей дээр боор!

Бо отутт карактыг, окпан-чипкен өр, шынал-ла эрест-тин кижиге дид Садикче баар-да-да, оон келерде-даа аа-зында ады ада-нези мур-нунда докпаңдадыр маңап чоруп.

Оолдун аажы-чаңы коңа-ларына кестү берген. Оң алгы-ры-айлаарып ылгаарып, хуңде ийи катап эртен бол-гаш кежээ орай дыңнаар турганнар.

Кежээ орайтал, мырнай тос шап ажа бээрге, Эрес-тин ада-нези мында дидир: — Удуңу шаңын келген-дир, ам уду, огулм. Орайга чедир ойнаага уйгук хан-май баар, эртен туруп ча-дай бээр сен.

Эрес аңаа дораян уду-ла-нып үнер: — Чоң! Удувас мен! Ам-даа ойнаар мен!

Ада-нече шыдажыр боор, ам мырнай шыңгы-лар, огулун ойнагы чыдарын шуут негез бээрге, Эреспей дидер, өөлөдүр бустал-ла үнер.

— Ни-ни! Оо-оо! Чытпас мен! Удувас мен! Ол-ла! Оон-ла чөптө, чөрүчүп турган, доо-ла он бир, он ийи шап чеде бергенде, ам на удуңу каар.

Садик баар кижиге эртен, чеди шап келгеш шуут бут кырынга туруп ужурулду: — Огулм, Эреспей! Тура халы! Садикче маңажып

олураалы! — деп, ачазы отту-вар.

— Хей чүе! Турбас мен! Удуур мен! Ни-ни-ни! Оо-оо! Эдентиг-ле оол аа: кежээ удувас мен дээш ылгаар, а эртен удуур мен дээш ы-лаар.

Бир-ле кежээ оларын ко-жазы Сарыг-Сал ирей кире дүжүп келгеш, мында дээш шыккажыл:

— Огулар аарып турар бе, коңалар? Бертен база аажок үн салып ылгааны дың-налчыл. Ам база халчыл-ла ылгай бээрге, айтырар дээш, нелдим. Шаанда мал эмчизи чораян болгаш херек болза, сыкырттап чаа берсе бе дээр.

— Аарываан-даа кадык кижиге — дээш оолдун ача-зы эпчюксунан. — Кежээ удувас мен дээш, а эртен удуур мен дээш ылгаар оол-дур ийин, коңам.

— Мен бичик коңамны кончут эрес кижиге кылдыр билер болгай мен. Ындыг ылгаган болурга, багай-дыр оо! Мырнай кончут багай! Кежээ, удуза чогуур шаңы-нда удувас, чытпас мен дээш, а эртен тура чогуур шаңы-нда, турбас мен, удуур мен дээш ылгаар болза, шынал-ла таарымшас, Эреспей дээр чараш адынга шуут төлөп чок-тур. Ылгаар-оол деп адап алза тааржыр болду бе?

Сөөлүндө дыңнаарымыска, оол шынал-ла кончут эрес кижиге аларган болчун.

Авазы кежээ: — Уду, огулм — дээрге. — Удуур мен, удуур мен — дээш удуңу чы-дыттар.

Авазы эртен: — Тура халы, огулм. Садикче чоруп-таалы — дээрге, эзеп-херип чытпас, дораян на тура халы.

М. ЭРГЕП.

Республикага шокар бу-луттаар, хар чабас. Сончу-коң чүктен хаттың күнү сөкүндө 2—7 метр. Дүңе агаарын температурасы 38—43 чамдык черлерге 35 градус чедир соор. Хуң-

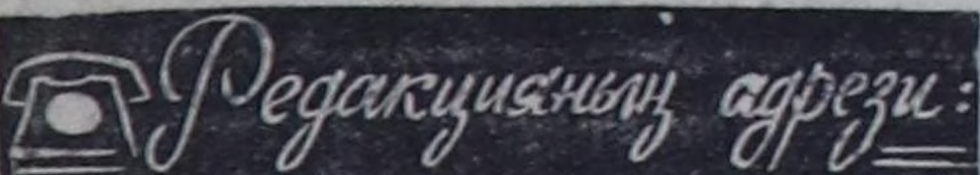
дус 28—33 чамдык чер-лерге 24 градус соор.

Автоуруктарга эртенги үе-де туманнаар, көстүрү 1 км.

Кызылда чуга булуттаар, хар чабас. Дүңе агаарын температурасы 41—43, хуң-дус 30—32 градус соок болуп.

ТЫВАНЫН ХОЖУМ-ШИН ТЕАТРЫНГА

ЯНВАРЬ 31-ДЕ «С УЛЫБКОЙ И ПЕСНЕЙ» деп эстрада коллективинин концерти болуп. Киржикчилер: РСФСР-нин алдарлыг артини Любовь АВДЕВА, РСФСР-нин алдарлыг артини Владимир ШЕЛКАЛИН, Татьяна ТИШКОВА, Владимир ЛЫС-КОВ (эстрада танчылары), Нина ХОХЛОВА (баштак-нышыкын, конферанс). Уран чүзүлүштү — РСФСР-нин алдарлыг арти-ни В. ШЕЛКАЛИН. Эгелээри — 18.30 болган 20.30 шаңтарда.

667000, Кызыл, Шетинкин болган Кравченко кудумчузу, бажы № 3. Телефоңары: Редакторун 2-24-63 редакторун 2-23-54, харысаалгагы секретарын 2-23-35 партияны амыдырал болган үстүрүп кидистеринин 2-23-13, чагаа кидистеринин 2-41-27, информация кидистеринин 2-21-45, солуп кидистеринин 2-21-45, бухгалтерияны 2-12-45, солуп кидистеринин 2-32-75 телефонче доозар.

оралкычларынын 2-35-24, 2-31-75 пропаганда болган 2-23-54 келээ ажал-агы

Солун неделяда 6 катап үнер.

Чагы № 2040.